

Een duurzame samenleving op basis van peer-to-peer

Een interview met Michel Bauwens door Romaike Middendorp

Michel Bauwens – oprichter en onderzoeker van de peer-to-peer (p2p) Foundation – heeft het druk. De laatste maanden was hij een aantal keer in zijn geboorteland België, waar hij volle zalen trok dankzij zijn visie op een nieuw economisch model dat in de steigers staat.

Dankzij zijn pionierswerk op dit gebied belandde hij in 2012 in de top 100 van de wereldwijde (En)Rich List samengesteld door het Post Growth Institute, dat jaarlijks de meest inspirerende persoonlijkheden op het gebied van duurzaamheid op een rij zet.

Hij publiceerde in 2013 het boek De Wereld Redden bij Uitgeverij Houtekiet in samenwerking met Oikos Denktank. Zaterdag 31 januari 2015 was hij een van de centrale sprekers op het Feestcongres naar aanleiding van het vijfjarig bestaan van Denktank Oikos.

U bent oprichter van de p2p Foundation. Kunt u iets meer vertellen over het werk van deze stichting en p2p in het algemeen?

De *peer-to-peer* – ofwel ‘gelijke-tot-gelijke’ (ofwel: p2p) – *Foundation* is formeel gezien een stichting die gevestigd is in Amsterdam en fungeert als een ontmoetingsplek voor diegenen die bijdragen aan een open, participatieve en een op *commons* gebaseerde samenleving. *Commons* zijn gemeenschappelijke eigendommen van de samenleving (ofwel: ‘gemeengoed’) en zijn dus niet in private handen. We monitoren, observeren en beschrijven initiatieven in de echte wereld en proberen deze samen te brengen onder een groep coherente concepten en beginselen. Als netwerk doen we een aantal dingen, zoals het samenbrengen van mensen, het distribueren van kennis door middel van een blog, het organiseren van bijeenkomsten, het opbouwen van een theorie omtrent sociale verandering, enzovoort. Daarnaast proberen we p2p ook te promoten. Dit alles gebeurt in verschillende talen.

p2p-processen brengen gebruikswaarde voort dankzij een vrije samenwerking en toegang tot gedistribueerd kapitaal. p2p-productie onderscheidt zich van de huidige winstgerichte productie door private bedrijven alsook van productie door staatsbedrijven. p2p is niet gericht op het voortbrengen van ruilwaarde voor de markt, maar enkel van gebruikswaarde voor de gemeenschap. Het gaat hier om bijvoorbeeld vrije softwarebewerking, open design, vrije kennis, enzovoort.

p2p-samenwerking heeft eigenlijk altijd al bestaan. Maar met het ontstaan van het kapitalisme is het gemeengoed langzaam afgebroken. Door het ontstaan van het digitaal gemeengoed verandert dit stilaan. Dankzij internet en netwerktechnologie wordt het gemakkelijker om samen mondiale projecten te organiseren. Dit brengt de *commons* terug in de maatschappij en creëert een nieuwe manier van denken.

p2p is een manier van waardeproductie, van gemeenschappelijk design gebaseerd op het uitwisselen van informatie. De mogelijkheid om te delen leidt tot een reductie van

de marginale kosten. Een bekend voorbeeld hiervan is het project van Wikispeeds. In slechts drie maanden heeft een team van internationale ingenieurs een auto ontwikkeld die vijfmaal efficiënter is dan elke andere auto en daarnaast heel intelligent is ontworpen. De auto heeft een participatief ontwerp en kan geprint worden in gedistribueerde microfabrieken met behulp van een 3D-printer. Doordat dit op aanvraag kan gebeuren, voorkomt het overproductie. Daarnaast verandert het de manier waarop waarde gecreëerd wordt volledig. Wikispeeds heeft aangetoond dat het mogelijk is het productieproces van goederen – niet enkel van auto's – te revolutioneren: namelijk door middel van een gedistribueerde productie die verloopt in lokale microfabrieken.

Uw these is dus dat het nieuwe systeem op basis van r2p het oude systeem kan vervangen?

Ja, dat klopt. Er zijn een aantal belangrijke verschillen tussen r2p en zowel de kapitalistische als bijvoorbeeld de gift-economie. Kapitalisme combineert pseudo-overvloed in de materiële wereld met artificiële schaarste in de immateriële wereld. We extraheren grondstoffen alsof de natuur oneindig is met als gevolg tal van milieuproblemen, waaronder biodiversiteitsverlies en klimaatverandering. De marktstaat is de externe regulator en private arbeid genereert waarde die gevangen wordt door private coöperaties. De civiele maatschappij staat hier buiten. Daarnaast bestaan er copyrights en patenten die voorkomen dat mensen informatie en kennis delen. Dit is een probleem.

Een belangrijk verschil met de oude productiewijze is dat in r2p de traditionele arbeidsverdeling plaats moet maken voor een taakverdeling. In r2p-productie kiest iedereen zelf taken. Deelnemers aan een project kunnen de taken bekijken die al gedaan zijn en die nog moeten gebeuren. Zo is Wikipedia bijvoorbeeld een stigmergisch systeem: het is een transparant systeem dat functioneert aan de hand van het uitzenden van signalen. r2p is dus geen marktmechanisme en ook geen staatsmechanisme.

Momenteel bevinden we ons in een overgang naar een post-kapitalistische samenleving. In plaats van commodities in het kapitalistisch model, dragen mensen bij aan *commons* met een directe gebruikswaarde in het r2p-systeem. Kapitalisme maakt producten met als doel ruilwaarde te creëren en daarmee winst en eventueel een nuttig product te maken. Indien het product niet nuttig is, dan wordt de burger wijsgemaakt dat het een nuttig product is door middel van marketing. Dit staat tegenover r2p waarbij direct waarde wordt gecreëerd, met vervolgens daaromheen de markt. Het is wel mogelijk om winst maken, bijvoorbeeld door het gebruiken en het installeren van die toepassingen, het ontwikkelen van nieuwe software, het integreren van die systemen, de strategieën, maar winst is niet het doel. Deze manier van produceren brengt het gemeengoed terug in de vergelijking. De grote zwakte van het kapitalisme is dat het de externe kosten afwentelt op de samenleving. r2p daarentegen gaat uit van object-oriented sociality – de logica van het doel bepaalt de sociale logica.

Een voorbeeld waarin kapitalistische productie niet direct gericht is op de gebruikswaarde van het product zijn mobiele telefoons. Grote electronicabedrijven zoals Apple ontwikkelen telefoons met telkens een nieuwe plug en bouwen daarnaast opzettelijk slijtage in, waardoor telefoons na een bepaalde gebruiksduur stuk gaan. Op deze manier verzekeren grote bedrijven zich ervan dat ze zich staande kunnen houden in

een verdienmaatschappij. Wanneer een product vanuit de *p2p*-gedachte – dus vanuit de gemeenschap – gemaakt zou worden, zou dit nooit het geval zijn. Niemand in de community heeft namelijk baat bij een telefoon of auto die na 15 of 20 jaar stuk gaat, aangezien de leden zelf van deze goederen gebruik maken.

In het eerste semester van 2014 werd Michel Bauwens gevraagd door de regering van Ecuador om een model te ontwikkelen dat de economie van het land volledig kan hertekenen. De *FLOK Society* onderzoeksgroep heeft het eerste geïntegreerde *Commons Transitions Plan* ontwikkeld, dat gebaseerd is op principes van open kennis en participatie. Ze vertelden ons meer over hoe een *p2p*-samenleving er in de praktijk uit zou kunnen zien en wat daar de voorwaarden voor kunnen zijn.

Hoe is het *FLOK Society*-project in het leven geroepen?

Het *FLOK Society*-project is in het leven geroepen door drie overheidsinstellingen uit Ecuador: het *Ministerio Coordinador de Conocimiento y Talento Humano* (het Coördinerende Ministerie voor Kennis en Talent), het *SENESCYT* (*Secretaría Nacional de Educación Superior, Ciencia, Tecnología e Innovación* of het Nationaal Secretariaat voor Hoger Onderwijs, Wetenschap, Technologie en Innovatie) en het *IAEN* (*Instituto de Altos Estudios del Estado* of Instituut voor hoger onderwijs). De basis voor dit project komt uit het Nationaal Plan van Ecuador, gecentreerd rond het concept *Buen Vivir* (letterlijk: 'het goede leven'). Het is geïnspireerd door de traditionele waarden van de inheemse bevolking van Ecuador, waarin op een minder materialistische manier aangekeken wordt tegen de economie en het sociale leven. Het is onmogelijk voor een land als Ecuador, dat nog volgens neokoloniale afhankelijkheden functioneert, om over te stappen op een eerlijker samenleving zonder kennis toegankelijk te maken voor de bevolking. Zonder de nodige materiële en immateriële condities kan deze kennis – in de vorm van onderwijs, wetenschap, agri-cultuur, industrie – niet gedijen.

Het doel van de progressieve regering van Rafael Correa was om het land minder afhankelijk te maken van de door het westen gedomineerde mondiale economie. Momenteel exporteert Ecuador ruwe materialen met weinig toegevoegde waarde en importeert het consumptiegoederen met een hoge toegevoegde waarde. Ons onderzoeksteam heeft een half jaar gewerkt aan tal van wetsvoorstellen en proefprojecten. Het *Commons Transition Plan* dat wij opgesteld hebben bevat een framework voor de overgang naar een samenleving gebaseerd op *p2p*. Het is een participatief proces geweest, waarbij er zowel lokale als buitenlandse input is geweest. Tijdens een Topoverleg in mei 2014 zijn deze voorstellen voorgedragen aan de overheid, sociale bewegingen en specialisten. Het was op zichzelf een succes, wat ook zo ervaren werd door de aanwezigen. Momenteel worden deze voorstellen behandeld en overwogen door de regering. Er zijn al wel een aantal proefprojecten gestart en er wordt nog steeds gelobbyd voor de implementatie.

Een aantal aspecten zijn erg opmerkelijk aan dit project. Allereerst is dit de eerste keer dat er een plan is opgesteld voor een nationale transitie met de *commons* als kern voor waardecreatie en distributie. Een belangrijk principe dat aan bod komt in het transitieplan is de noodzaak van een gezamenlijke hervorming van de civiele maatschappij, de markt en de rol van de staat. Er is een klassiek conflict tussen markt en staat. Door het

ontstaan van digitaal gemeengoed is het nu ook de civiele maatschappij die actief bijdraagt aan het produceren van gemeengoed.

De bevolking van Ecuador bestaat voor een groot deel uit inheemse gemeenschappen. Een angst die veel van deze gemeenschappen hebben is dat de traditionele kennis die zij hebben opgebouwd wordt overgenomen door de private sfeer als deze kennis wordt gedeeld. Een oplossing die wij daarvoor aandragen is het opstellen van een 'wederkerige, op *commons* gebaseerde licentie'. Deze licentie laat niet-commercieel delen toe aan NGO's en aan iedereen die bijdraagt aan deze *commons*, maar vraagt een bijdrage aan private actoren.

Wat zijn de genomen stappen in de tussentijd en hoe waarschijnlijk acht u het dat Ecuador deze transitie doorzet?

Ecuador is een neokoloniaal land en staat onder grote druk van de mondiale markt. Sinds het opstellen van het Nationaal Plan in 2010 is de regering langzaam weggeschoven van de originele en radicale ideeën. Maar het blijft opmerkelijk dat deze regering zoveel tijd en energie heeft gestoken in het project. Als er slechts een kleine verandering plaatsvindt in de wetten en de samenleving, dan mogen we heel blij zijn met het succes. Politieke verandering heeft een sociale en politieke basis nodig en dat kost tijd. Daarom ben ik ervan overtuigd dat toekomstige projecten zich moeten richten op lagere niveaus van politieke organisatie, zoals steden en regio's.

Wat nu? Wat komt er na de FLOK-ervaring in Ecuador?

Dankzij een publiek forum, dat open is voor wereldwijde commoners, wordt er verder gewerkt aan beleid dat gedreven wordt en gericht is op gemeengoed. Het doel is om workshops en ontmoetingen te organiseren waar steden, gemeenschappen en groepen bij elkaar kunnen komen om ervaringen uit te wisselen en deze te vertalen in beleidsvoorstellen. Het *Commons Transition Plan* opgesteld voor Ecuador, heeft een grote waarde voorbij de lokale schaal. Of Ecuador wel of niet de voorstellen accepteert, de beweging gaat door. Het plan vormt een belangrijke input voor andere coalities op verschillende schalen – lokaal, regionaal, en zelfs mondiaal.